

Schengenin tietojärjestelmä II – opas tiedonsaantioikeuden käyttöön

Tiivistelmä

Henkilöillä, joiden henkilötietoja kerätään, säilytetään tai käsitellään muulla tavalla toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmässä (jäljempänä 'SIS II'), on oikeus tietojen tarkastukseen, virheellisten tietojen oikaisemiseen ja oikeudettomasti tallennettujen tietojen poistamiseen¹. Tässä oppaassa kuvataan edellä mainittujen oikeuksien käyttöön liittyviä menettelytapoja.

I. Toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) esittely

SIS II on laaja-alainen tietojärjestelmä, joka on perustettu sisärajoilla lakkautettuja tarkastuksia korvaavaksi toimenpiteeksi. Sen tavoitteena on korkean turvallisuustason varmistaminen Euroopan unionissa vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella, mikä käsittää sekä yleisen turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämisen että turvallisuuden varmistamisen jäsenvaltioiden alueella. SIS II:ta toteutetaan Kyprosta, Kroatiaa ja Irlantia lukuun ottamatta kaikissa EU:n jäsenvaltioissa² sekä neljässä Schengenin säännöstöön osallistuvassa valtiossa, jotka ovat Islanti, Norja, Sveitsi ja Liechtenstein.

Kansalliset lainvalvonta-, oikeus- ja hallintoviranomaiset voivat suorittaa erityistehtäviä jakamalla keskeisiä tietoja SIS II:n avulla. Myös unionin virastot Europol ja Eurojust ovat saaneet rajalliset käyttöoikeudet tähän järjestelmään.

Käsiteltävien tietojen luokat

SIS II:ssa käytetään karkeasti ottaen kahta tietoluokkaa, joiden perusteella tehdään kuulutuksia. Niitä tehdään ensinnäkin *henkilöistä*, jotka on määrä pidättää, jotka ovat kadonneet, joiden etsinnän tarkoituksena on heidän saamisensa avustamaan oikeudenkäyntimenettelyssä tai salainen tarkkailu tai erityistarkastukset tai jotka ovat kolmannen valtion kansalaisia, joilta on evätty maahantulo tai maassa oleskelu Schengen-alueella. Toiseen luokkaan kuuluvat *esineet*, esimerkiksi ajoneuvot, matkustusasiakirjat ja luottokortit, joita etsitään takavarikointia tai rikosoikeudenkäyntimenettelyssä todisteena käyttämistä tai salaista tarkkailua tai erityistarkastuksia varten.

Oikeusperusta

SIS II -järjestelmään sovelletaan kuulutuksen tyyppin mukaan kahta eri säädöstä. Schengenin tietojärjestelmän perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä 20 päivänä joulukuuta 2006 annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1987/2006 (jäljempänä 'SIS II -asetus') sovelletaan asioissa, jotka koskevat Euroopan yhteisön perustamissopimuksen IV osaston (entinen ensimmäinen pilari) soveltamisalaan kuuluvia kuulutusmenettelyjä. Toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä 12 päivänä kesäkuuta 2007 tehtyä neuvoston päätöstä 2007/533/YOS (jäljempänä 'SIS II -päättös') sovelletaan Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osaston (entinen kolmas pilari) soveltamisalaan kuuluvien menettelyjen osalta.

¹ Nämä oikeudet myönnetään toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä 20 päivänä joulukuuta 2006 annetun asetuksen (EY) N:o 1987/2006 41 artiklassa ja toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä 12 päivänä kesäkuuta 2007 tehdyn neuvoston päätöksen 2007/533/YOS 58 artiklassa.

² Tiedot heinäkuulta 2015. Bulgarialla ja Romanialla on edelleen sisäraajat SIS:n toteuttamisesta huolimatta. Yhdistyneellä kuningaskunnalla on oikeus käyttää SIS-järjestelmää kuulutuksia lukuun ottamatta tarkoituksiin, jotka liittyvät pääsyn epäämiseen Schengen-alueelle.

Käsiteltävien henkilötietojen luokat

Kun kuulutus koskee henkilöä, tietoihin sisällytetään vähintään henkilön etunimi, sukunimi, mahdolliset peitenimet ja sukupuoli sekä viittaus päätökseen, jonka perusteella kuulutus on tehty, ja toteutettavat toimet. Kuulutukseen voidaan tietojen saatavuudesta riippuen sisällyttää myös esimerkiksi mahdolliset objektiivisesti havaittavat ja muuttumattomat fyysiset tuntomerkit, syntymäaika, ja -paikka, valokuvat, sormenjäljet, kansalaisuus (kansalaisuudet), merkintä siitä, onko henkilö aseistettu, väkivaltainen tai karannut, kuulutuksen syy, kuulutuksen antava viranomainen ja linkit muihin kuulutuksiin SIS II:ssa SIS II -asetuksen 37 artiklan tai SIS II -päätöksen 52 artiklan mukaisesti.

Järjestelmän rakenne

SIS II muodostuu seuraavista osista: 1) keskusjärjestelmä ("Central SIS II"), 2) kussakin jäsenvaltiossa olevat kansalliset järjestelmät ("N. SIS II"), jotka ovat yhteydessä Central SIS II:een ja 3) keskusjärjestelmän ja kansallisten järjestelmien välinen viestintäinfrastruktuuri, joka on SIS II -tiedoille ja kaikkien lisätietojen vaihdosta vastaavien viranomaisten (SIRENE-toimistojen) väliseen tietojenvaihtoon tarkoitettu salattu virtuaalinen verkko³.

II. Niille henkilöille myönnettävät oikeudet, joiden tietoja käsitellään SIS II:ssa

SIS II -asetuksessa ja SIS II -päätöksessä⁴ myönnetään tietosuojaperiaatteiden mukaisesti erityisoikeuksia kaikille henkilöille, joiden tietoja käsitellään SIS II:ssa. Näitä oikeuksia analysoidaan jäljempänä. Jokainen, joka käyttää jotain näistä oikeuksista, voi esittää pyyntöjä valitsemansa SIS II -järjestelmässä mukana olevan valtion toimivaltaisille viranomaisille. Tämä on mahdollista, koska kaikki kansalliset tietokannat (N.SIS II) ovat identtisiä keskusjärjestelmän tietokannan kanssa⁵. Siksi näitä oikeuksia voidaan käyttää missä tahansa SIS II -järjestelmässä mukana olevassa maassa riippumatta siitä, mikä jäsenvaltio on tehnyt kuulutuksen.

Kun henkilö haluaa käyttää oikeuttaan tietojen tarkastukseen, virheellisten tietojen oikaisemiseen ja oikeudettomasti tallennettujen tietojen poistamiseen, toimivaltaisten viranomaisten on vastattava asianmukaiseen pyyntöön tiukan määräajan puitteissa. Henkilölle on ilmoitettava mahdollisimman nopeasti ja joka tapauksessa viimeistään 60 päivän kuluessa siitä, kun hän pyytää tietoja tai aikaisemmin, jos kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään⁶. Henkilölle on myös ilmoitettava, mihin toimenpiteisiin tietojen oikaisemista tai poistamista koskevan pyynnön johdosta on ryhdytty, mahdollisimman pian ja joka tapauksessa viimeistään kolmen kuukauden kuluessa tietojen oikaisemista tai poistamista koskevasta pyynnöstä tai aikaisemmin, jos kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään⁷.

³ SIS II:n tietoja tallennetaan, päivitetään, poistetaan ja haetaan kansallisten järjestelmien kautta. Teknisistä valvonta- ja hallintotehtävistä huolehtiva keskusjärjestelmä sijaitsee Strasbourgissa, Ranskassa. Se tarjoaa palvelut SIS II:n tietojen tallentamiseksi ja käsittelemiseksi. Varakeskusjärjestelmä, jolla pystytään hoitamaan kaikki varsinaisen keskusjärjestelmän toiminnot, jos järjestelmään tulee vika, puolestaan sijaitsee Salzburgin lähellä Itävallassa. Kunkin jäsenvaltion velvollisuutena on huolehtia oman kansallisen järjestelmänsä perustamisesta, toiminnasta ja ylläpidosta sekä sen yhdistämisestä keskusjärjestelmään. Kunkin jäsenvaltion on nimettävä viranomainen eli kansallinen SIS II -toimisto (N.SIS II -toimisto), jolla on päävastuu kansallisesta SIS II -hankkeesta. Tämä viranomainen on vastuussa kansallisen järjestelmän sujuvasta toiminnasta ja turvallisuudesta.

⁴ Ks. erityisesti SIS II -asetuksen 41 artikla ja SIS II -päätöksen 58 artikla.

⁵ Ks. SIS II -asetuksen ja -päätöksen 4 artiklan 1 kohdan b alakohta.

⁶ Ks. SIS II -asetuksen 41 artiklan 6 kohta ja SIS II -päätöksen 58 artiklan 6 kohta.

⁷ Ks. SIS II -asetuksen 41 artiklan 7 kohta ja SIS II -päätöksen 58 artiklan 7 kohta.

Tarkastusoikeus

Tarkastusoikeudella tarkoitetaan sitä, että kuka tahansa asianmukaisen pyynnön esittävä henkilö voi saada tietoja kansallisen lainsäädännön mukaisesti häntä koskevista tietokantaan tallennetuista tiedoista. Tämä on tietosuojan peruserä, jonka nojalla rekisteröidyt voivat valvoa omia henkilötietojaan, joita kolmannet osapuolet säilyttävät. Tästä oikeudesta säädetään nimenomaisesti SIS II -asetuksen 41 artiklassa ja SIS II -päätöksen 58 artiklassa.

Tarkastusoikeus määräytyy sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan, johon pyyntö toimitetaan. Menettelyt ja säännöt, jotka koskevat tietojen välittämistä tietopyynnön esittäjälle, vaihtelevat maakohtaisesti. Jos jäsenvaltio saa sellaista kuulutusta koskevan tarkastuspyynnön, jota se ei ole itse tehnyt, sen on annettava kuulutuksen tehneelle maalle tilaisuus esittää pyynnön tekijälle kantansa tietojen luovuttamiseen⁸. Tietoja ei saa luovuttaa rekisteröidylle, mikäli se on välttämätöntä kuulutuksessa mainitun oikeudellisen toimenpiteen suorittamiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien tai vapauksien suojaamiseksi.

Lainvalvontaviranomaisten käsittelemien tietojen tarkastusoikeuden osalta käytetään kahta erityyppistä järjestelmää, joita sovelletaan siis myös SIS:n tietoihin. Jäsenvaltioissa käytetään joko suoraa tai välillistä tarkastusoikeutta.

Suoran tarkastusoikeuden tapauksessa asianomainen henkilö esittää pyynnön suoraan tietoja käsittelevälle viranomaiselle (poliisille, santarmilaitokselle, tullille jne.). Pynnön esittäjälle voidaan lähettää häntä koskevat tiedot, jos se on kansallisen lainsäädännön mukaan mahdollista.

Välillisen tarkastusoikeuden tapauksessa asianomainen henkilö lähettää tarkastuspyynnön sen valtion kansalliselle tietosuojaviranomaiselle, jolle pyyntö toimitetaan. Tietosuojaviranomainen suorittaa pyynnön käsittelemiseen liittyvät tarkistukset ja vastaa pyynnön esittäjälle.

Oikeus tietojen oikaisemiseen ja poistamiseen

Tarkastusoikeutta täydentää oikeus saada asiavirheitä sisältävät tai puutteelliset henkilötiedot korjattua ja oikeus pyytää oikeudettomasti tallennettujen henkilötietojen poistamista (SIS II -asetuksen 41 artiklan 5 kohta ja SIS II -päätöksen 58 artiklan 5 kohta).

Schengenin lainsäädäntökehyksen mukaan ainoastaan kuulutuksen SIS II:ssa tehneellä valtiolla on lupa muuttaa kuulutusta tai poistaa se (ks. SIS II -asetuksen 34 artiklan 2 kohta ja SIS II -päätöksen 49 artiklan 2 kohta). Jos pyyntö esitetään jäsenvaltiossa, joka ei ole tehnyt kuulutusta, asianomaisten jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset käsittelevät tapauksen yhteistyössä vaihtamalla tietoja ja suorittamalla tarvittavat tarkistukset. Tietojen oikaisemista tai poistamista koskevan pyynnön esittäjän olisi esitettävä perusteet pyynnölle ja kerättävä asiaan liittyviä tietoja pyynnön tueksi.

Oikeussuojakeinot: oikeus kannella tietosuojaviranomaiselle tai panna vireille oikeudenkäynti

SIS II -asetuksen 43 artiklassa ja SIS II -päätöksen 59 artiklassa säädetään oikeussuojakeinoista, joita pyynnön esittäneet henkilöt voivat käyttää, jos heidän pyyntönsä on evätty. Kuka tahansa voi saattaa jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan tuomioistuimen tai toimivaltaisen viranomaisen ratkaistavaksi vaatimuksen saada tutkia

⁸ Ks. SIS II -asetuksen 41 artiklan 3 kohta ja SIS II -päätöksen 58 artiklan 3 kohta.

itseään koskevia tietoja, oikaista tai poistaa ne, saada niistä tietoa tai saada vahingonkorvaus itseään koskevan kuulutuksen osalta.

Jos kansalliset tietosuojaviranomaiset käsittelevät kantelua, jossa on rajat ylittävä ulottuvuus, niiden olisi tehtävä yhteistyötä rekisteröityjen henkilöiden oikeuksien takaamiseksi.